

Virtuální ekonomická knihovna Econlib

Václav ŠUBRTA

Vysoká škola ekonomická, Praha
subrta@vse.cz

Radovan KAČÍN

Vysoká škola ekonomická, Praha
kacin@vse.cz

INFORUM 2005: 11. konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 24. - 26.5. 2005

Abstrakt. *Kvalita elektronických informačních zdrojů neodpovídá počtu přístupů uživatelů knihoven a institucí, ve kterých jsou tyto zdroje dostupné. Příspěvek analyzuje příčiny tohoto stavu a ukazuje možné řešení pro ekonomii a související obory. Řešením v podmínkách Vysoké školy ekonomické je virtuální ekonomická knihovna Econlib (<http://www.econlib.cz>). Cílem Econlibu je co nejvíce usnadnit přístup k elektronickým informačním zdrojům z oblasti ekonomie (a souvisejících oborů) uživatelům z řad pedagogů a vědeckých pracovníků VŠE a odborné veřejnosti. Autoři na konkrétních příkladech řešení Econlibu demonstrují různé možnosti marketingu elektronických informačních zdrojů a zmíní zkušenosti, které vyplynuly z ročního provozu tohoto portálu. Článek navazuje na příspěvek "Dobré zdroje a špatní uživatelé? Možnosti marketingu informačních zdrojů" z Infora 2004.*

Příčiny současného stavu – rekapitulace

V loňském příspěvku¹ jsme analyzovali možné příčiny nedostatečného využívání elektronických informačních zdrojů. Dospěli jsme k závěru, že malé využívání EIZ je způsobeno nejen uživateli, ale rovněž producenty zdrojů, postojem vzdělavatelů a v neposlední řadě také knihovnami samými.

Pro rekapitulaci příčin současného stavu uvedme jednotlivé skupiny, mající vliv na malé využívání EIZ, a hlavní příčiny tohoto stavu.

Uživatelé

- ✦ nejsou obvykle ochotni či schopni dobře specifikovat svou informační potřebu,
- ✦ bývají jazykově nevybaveni a nejsou ochotni číst texty v cizích jazycích,
- ✦ zřídka ovládají různé způsoby čtení (hrubé zjištění obsahu, rychlé nalezení hlavních myšlenek, ověření konkrétní informace atd.),
- ✦ jsou obvykle spokojeni s prvním nalezeným výsledkem,
- ✦ nedokážou kvalitně posuzovat nalezené informace – i když tato situace se s větším využíváním Internetu a s lepším porozuměním specifikům Internetu jako média mění,
- ✦ pasivně přijímají informace, nepracují s textem aktivně,
- ✦ nemají potřebné vstupní znalosti a dovednosti,
- ✦ nedokážou nalézt odpovídající klíčová slova
- ✦ a domnívají se, že elektronické informační zdroje nepotřebují.

Producenti zdrojů

- ✦ stále dostatečně nereflektují trend patrný u vyhledávačů, kde je klíčem k úspěchu především jednoduchost rozhraní,

¹ Kačín, R., Šubrta, V.: Dobré zdroje a špatní uživatelé? Možnosti marketingu informačních zdrojů. Příspěvek ve sborníku konference INFORUM 2004, Albertina Icome Praha, s. r. o. Dostupný z [www: <http://www.inforum.cz/inforum2004/prispevek.php?prispevek=60>](http://www.inforum.cz/inforum2004/prispevek.php?prispevek=60)

- ⤴ proti kvalitním vyhledávačům stále zaostávají v řazení výsledků (dobrý vyhledávač dá na vágně zadaná klíčová slova poměrně dobrou odpověď, EIZ ne),
- ⤴ EIZ jsou proti vyhledávačům pomalé, objem stránek velký, pomalu se natahují,
- ⤴ EIZ jsou z pohledu uživatele málo strukturované vzhledem k objemu dat, který nabízejí (a databázová struktura většiny EIZ umožňuje lepší strukturování),
- ⤴ EIZ vyžadují od uživatele alespoň minimální znalost terminologie, aniž by byli uživatelé s touto terminologií nějak vhodně seznámeni,
- ⤴ EIZ nejsou optimalizovány na „hloupé“ dotazy, a proto musí uživatelé znát pokročilé vyhledávání, aby našli, co hledají,
- ⤴ plnotextovost Internetu problematizuje používání abstraktových bází, uživatelé bývají zmateni, nedostanou-li se hned k plným textům,
- ⤴ nabídka EIZ je poměrně široká, a uživatelé tedy musejí vybírat, který EIZ použijí (proti tomu vyhledávače na Internetu se alespoň tváří, že s jejich pomocí lze prohledat velkou část Internetu).

Poskytovatelé zdrojů (knihovny)

- ⤴ nejsou schopni zabezpečit tak rychlý přístup k EIZ jako k běžným vyhledávačům (výběr databáze, technická omezení),
- ⤴ obvykle nemají kapacity na vhodné strukturování EIZ, vybírání „perel“ a z toho plynoucí motivaci uživatelů,
- ⤴ podceňují reklamu, zřídka mívají větší povědomí o možnostech marketingu informačních zdrojů.

Vzdělavatelé

- ⤴ často EIZ nepoužívají, a proto jejich užívání nevyžadují ani od studentů,
- ⤴ zadávají práce, na jejichž zpracování studenti nepotřebují aktuální informace

Řešení

Knihovny nejsou schopny vyřešit všechny zmiňované problémy, ale s částí z nich mohou významným způsobem pracovat. V knihovně VŠE – CIKS se ukázalo být vhodným řešením zřízení zastřešujícího portálu Virtuální ekonomické knihovny Econlib.

Jak vznikl Econlib – zastřešení zdrojů a služeb

Virtuální ekonomická knihovna Econlib (<http://www.econlib.cz/>) vznikla jako výstup grantu MŠMT „Multifunkční knihovnické centrum pro ekonomický výzkum“. Je zastřešením informačních zdrojů a služeb pro vědecké pracovníky v oblasti ekonomie a souvisejících oborů. Cílem přitom bylo zastřešit nejen elektronické informační zdroje, ale také služby, které knihovna VŠE – CIKS a knihovna CERGE-EI poskytují.

Econlib byl pouze částečným výstupem grantu, jeho součástí bylo mj.

- ⤴ vytvoření skenovacího pracoviště a zřízení služby elektronického dodávání dokumentů
- ⤴ pořízení nového knihovního systému Aleph
- ⤴ doplnění badatelského fondu (klasické publikace, elektronické publikace, EIZ)
- ⤴ zřízení proxy serveru pro přístup k EIZ

Econlib je tedy logickým zastřešením všech těchto změn. Zároveň reflektuje posun knihovny od klasické „papírové“ knihovny k elektronickým službám. Logickým důsledkem je také oddělení služeb od instituce – uživatelé získávají služby, nikoli poskytovatel.

Cílem Econlibu bylo ovšem v druhé rovině také naučit uživatele efektivně vyhledávat a efektivně pracovat s EIZ. Uživatelé v tomto kontextu rozumíme tři skupiny uživatelů: vyučující, vědce a studenty.

Práce s dotazy uživatelů

Knihovna VŠE – CIKS výrazně rozšířila možnosti, jak se na ni mohou uživatelé obrátit s dotazy. Běžné osobní dotazování v knihovně, telefonické dotazy a kontakt pomocí e-mailu jsme rozšířili o webové formuláře a konzultace pomocí ICQ.

Webové formuláře mají větší účinnost než běžný e-mail, neboť uživatelé nevnímají tento způsob komunikace jako osobní – což o e-mailu tvrdit nemůžeme. U webového formuláře považujeme za důležité rozlišení druhu dotazu, které mj. uživatelům ukazuje, na co všechno je možné se ptát.

Službu konzultací pomocí ICQ jsme zatím zavedli v testovacím provozu (funguje od pondělí do pátku 9 – 11 a 13 – 15 h), přičemž ze zkušeností zahraničních knihoven vyplývá, že tento způsob komunikace není sice příliš využívaný, ale přinejmenším ukazuje, že knihovna poskytuje konzultace různými cestami. Ze zkušeností s provozováním ICQ na Econlibu se toto tvrzení ukazuje jako pravdivé.

Struktura Econlibu

Econlib je strukturován ve dvou rovinách: první rovina pokrývá zdroje a služby a jsou to tyto části:

- ▲ Zdroje informací
- ▲ Služby
- ▲ Edice

Jako další pohled na zdroje a služby existuje na Econlibu sekce „Jak ...“, ve které jsou de facto stejné informace jako v uvedených třech částech, ovšem uspořádané jako odpovědi na otázky „Jak lze něco udělat“, např. „Jak získám rešerše“, „Jak najdu impakt faktor časopisu“ atd.

Součástí je také odkaz „Zeptejte se nás“, o jehož obsahu je pojednáno výše.

V části zdrojů informací jsou uvedeny všechny zdroje, které mají uživatelé k dispozici. Připomínáme, že se nejedná pouze o uživatele z VŠE a CERGE-EI, i když jim je portál primárně určen. Cílovou skupinou Econlibu je také odborná veřejnost.

EIZ – <http://www.econlib.cz/zdroje>

Z pohledu různých skupin potenciálních uživatelů Econlibu se jeví jako problematické, které zdroje lze do přehledů zařadit. Zatím zpřístupňujeme pouze informace o zdrojích dostupných na VŠE a v CERGE-EI, přičemž předpokládáme, že kdokoli z odborné veřejnosti se může stát čtenářem těchto knihoven a tedy i uživatelem nabízených EIZ.

Přehled ostatních zdrojů, které má k dispozici „vnější“ uživatel, je dobře dostupný např. ze stránek www.infozdroje.cz. Tato služba je podle našeho názoru již dostatečně známá a využívaná.

EIZ na VŠE jsou rozděleny do skupin na

- ▲ plnotextové všeobecné zdroje,
- ▲ specializované plnotextové zdroje,
- ▲ citační rejstříky,
- ▲ faktografické zdroje,
- ▲ bibliografické zdroje a
- ▲ slovníky.

Doplnili jsme také krátké popisky u některých zdrojů, aby se uživatelé rychleji orientovali, a změnili jsme způsob informování o obsahu EIZ – viz obrázek.

Součástí licencovaných zdrojů jsou samozřejmě i e-books, elektronické verze časopisů atd.

KOUMES – Katalog Online Užitečných Materiálů Ekonomických a Společenských – <http://www.econlib.cz/koumes>

Velkou část zdrojů na Econlibu tvoří také volně dostupné zdroje. Tyto zdroje jsou vybírány oborovými knihovnicí a jsou posuzovány zejména z hlediska kvality informací, než jsou zařazeny do přehledu. Kritéria, která oboroví knihovníci používají, vycházejí z kritérií katalogu lii.org².

Reklama

Nezbytnou součástí Econlibu je také reklama, jejímž cílem je ukázat uživatelům, co jim mohou EIZ nabídnout. Tuto reklamu řešíme pomocí letáků, které jsou rozděleny do skupin:

- ✦ obecné letáky, poskytující obecný přehled o nabídce EIZ
- ✦ „reklamní“ letáky, např. ve stylu „Píšete diplomovou práci?“, nabízející EIZ jako vhodný zdroj informací
- ✦ přehledové letáky k jednotlivým zdrojům, které stručně popisují, co ten který zdroj nabízí a jak v něm vyhledávat a
- ✦ „taháky“ pro různé obory, kde navrhneme, co a jakým způsobem hledat ke konkrétním tématům.

² viz <http://lii.org/search/file/pubcriteria>

Závěr

Zkušenosti z provozu Econlibu ukazují, že velmi podstatnou částí nabídky EIZ je práce s uživateli a reklama. Počet uživatelů Econlibu od spuštění služby výrazně vzrostl, stále však existuje obrovský potenciál dalšího růstu uživatelů. Uživatelé, kteří o EIZ a Econlibu vědí, oceňují nabídku a kvalitu zdrojů a služeb. Potenciální uživatelé by se měli o EIZ dozvědět od vyučujících, kolegů či z reklamní kampaně, kterou k Econlibu a EIZ připravujeme.